

ONDER DE LOEP

Mededelingen en convocaties
afdeling Hengelo - Oldenzaal

COLOFON

Redactie:

Harry de Jong

Redactieadres:

Abelenstraat 2a
7556 DT Hengelo
☎ (074) 291 7611

e-mail: harry.dejong@natuur-hgl.nl

Verspreiding OdL:

Harry de Jong & Jan Zwieneberg

Kopij:

Onder de Loep verschijnt 4 x per jaar, in maart, juni, september en december. De kopij voor de desbetreffende convocaties dient uiterlijk ½ maand voor het verschijnen in het bezit te zijn van de redactie. Kopij die te laat wordt ingeleverd zal in overleg met de auteur in een van de daarop volgende convocaties worden geplaatst.

Kopij dient uiterlijk 2 weken voor de verschijningsdatum binnen te zijn op bovengenoemd redactieadres via e-mail.

De redactie is continu op zoek naar kopij. Om interessante artikelen te kunnen plaatsen doen wij een beroep op uw creativiteit.

Voorbeelden:

- resultaten van (eigen) veldbiologisch onderzoek,
- verslagen van excursies (ook van andere afdelingen),
- waarnemingen,
- vakantieverslagen,
- commentaren en meningen,
- aardige verhalen,
- enzovoort.

Heeft u bij uw artikel afbeeldingen, dan gaarne meesturen. Indien mogelijk wordt dat dan bij het artikel afgedrukt.

De redactie is niet verantwoordelijk voor de ingezonden stukken.

Afbeelding omslag:

Bosmestkever
(*Trypocopris vernalis*)

Foto's: Harry de Jong
(tenzij anders vermeld)

ONDER DE LOEP

Mededelingen en convocaties van de
Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging,
Afdeling Hengelo - Oldenzaal

INHOUD

VAN HET BESTUUR	1
AGENDA	2
ACTIVITEITEN TWENTSEWELLE EN KNNV AFD. ENSCHEDE	4
TERUGBLIK	5
SCHONINGSWERK BENTELERHEIDE	12
JAKOBSKRUISKRUID, JACOBAEA VULGARIS	13
OPMARS VAN DE MIDDELSTE BONTE SPECHT IN TWENTE	15
DE ZILVERLINDE (TILIA TOMENTOSA) EN (DODE) HOMMELS	17
TWEE EXOTEN	19
GESTEELD GLASKROOS (ELATINE HEXANDRA)	20
OPRUIMERS AAN HET WERK	21
NATURE TODAY	21

De KNNV is opgericht in 1901. De afdeling Hengelo - Oldenzaal is opgericht in 1916. De vereniging stelt zich ten doel de bevordering van de natuurstudie, natuurbescherming en natuurbeleving. De ondertitel 'vereniging voor veldbiologie' benadrukt de rol van de natuurstudie.

Alle leden ontvangen het landelijk verenigingsblad NATURA. Leden van de afdeling Hengelo / Oldenzaal ontvangen daarnaast 4 maal per jaar het afdelingsblad ONDER DE LOEP. Het lidmaatschap van de KNNV (inclusief het lidmaatschap van de afdeling Hengelo - Oldenzaal) bedraagt € 32,- per jaar; gezinsleden betalen € 10,-

Betalingen d.m.v. machtiging of bankrekening
NL94 RABO 0191 8887 10 t.n.v. Kon Ned Natuurhistorische Ver.

Een lidmaatschap loopt van 1 januari tot en met 31 december.
Opzegging van het lidmaatschap uiterlijk 1 november bij de ledenadministratie van de afdeling of via de website.

Voor meer informatie kunt u terecht bij de secretaris (zie onderstaand adres).

Bestuur van de afdeling Hengelo - Oldenzaal

♦ Voorzitter

Wytze Boersma

Zwaluwstraat 34, 7491 CX Delden, ☎ (074) 3762711

E-mail: [wyttze.boersma@hetnet.nl](mailto:wytze.boersma@hetnet.nl)

♦ Secretaris

Jan Zwieneberg

Hengelose Esstraat 19, 7556 EA Hengelo, ☎ (074) 2423975

E-mail: j.h.zwieneberg@ziggo.nl

♦ Penningmeester (en ledenadministratie)

Jan Weernink

Landmansweg 102a, 7556 LZ Hengelo, ☎ (074) 2422448

E-mail: weernink39@gmail.com

♦ Natuurhistorisch Secretaris

Bert Oude Egbrink

Adamsweg 8, 7553 KM Hengelo, ☎ (074) 2434340

E-mail: ag.oudeegbrink@hetnet.nl

♦ Bestuurslid, redactie `Onder de Loep` en Webmaster

Harry de Jong

Abelenstraat 2a, 7556DT Hengelo, ☎ (074) 2917611,

E-mail: harry.dejong@natuur-hgl.nl

♦ **Website:** www.knnv.nl/hengelo-oldenzaal

Van het bestuur

Nu de lange warme zomer overgaat in normale temperaturen wordt de balans opgemaakt. Het was niet alleen een lange zonnige periode maar ook een zeer droge periode met alle gevolgen van dien. Ook wordt de vraag gesteld of we wel voldoende voorbereid zijn op zulke lange droge perioden. Wat ook opvalt is dat er grote verschillen zijn in ons land. In het westen is de dreiging van verzilting en in het oosten, op de zandgronden is de grondwaterstand zeer laag.

Verder wordt er hoofdzakelijk gesproken over economische schade voor de landbouwers en de binnenschippers. Over schade in natuurgebieden wordt maar weinig gepubliceerd. Als we alleen al kijken naar de struikhei dan zien we dat zij op sommige plekken compleet verbrand is en bruinoranje gekleurd is. We hebben ook gezien dat sommige bomen vervroegd al hun blad lieten vallen.

Hoe het herstel zal verlopen is nog maar de vraag. Het is interessant om deze ontwikkeling te volgen. Uit onderzoek blijkt dat de temperatuurstijging in de afgelopen jaren in Nederland al voor zo'n 100 soorten eigenlijk te warm is. Bij een verdere

temperatuurstijging van drie graden zou Nederland voor bijna 500 plantensoorten te warm worden.

Bij de groenbeheerders van de gemeenten wordt gekeken of er bij nieuwe aanplant rekening moet worden gehouden met soorten die bestand zijn tegen warme en droge perioden.

In november organiseert de cursusgroep KIN een aantal lezingen over klimaatverandering waarbij de gevolgen van deze warme zomer ook aan de orde komen.

Verder staat in oktober de jaarlijkse paddenstoelenexcursie op het programma. Of de paddenstoelenflora ook last heeft gehad van de warme zomer zullen we dan kunnen zien.

Meer excursies vinden jullie in deze onder de loep.

Tot ziens op één van onze activiteiten.

Wytze Boersma

OPROEP – VERSTERKING REDACTIE ONDER DE LOEP

In de colofon van Onder de Loep staat mooi omschreven wat de functie van ons ledenblad is. Naast mededelingen vanuit het bestuur en werkgroepen is er ruimte voor artikelen van onze leden. Voorbeelden zijn: resultaten van (eigen) veldbiologisch onderzoek, waarnemingen, vakantieverslagen, commentaren en meningen en natuurlijk aardige verhalen.

Wij zijn constant op zoek naar copy om ons blad te vullen, zowel binnen als buiten onze vereniging. We zijn daarom op zoek naar één, twee of drie leden die dit samen willen gaan oppakken. Dit betekent niet dat ze alles zelf moeten gaan schrijven. Andere leden of derden kunnen natuurlijk geactiveerd worden om een bijdrage te leveren. Jullie coördineren dat.

De eindredactie, inclusief de opmaak, blijft in handen van Harry de Jong.

Geïnteresseerden kunnen met hem contact opnemen: harry.dejong@natuur-hgl.nl

Het Bestuur

Excursies

Het gebruikelijke verzamelpunt is (tenzij anders aangegeven) aan het einde van de **Boerhaavelaan te Hengelo** (richting Borsthuis). Ieder wordt vriendelijk verzocht zo veel mogelijk met de auto te komen zodat er genoeg plaatsen zijn voor hen die niet over een auto beschikken.

Indien van toepassing wordt ook het **verzamelpunt ter plekke** aangegeven voor degenen die hier rechtstreeks naar toe willen (dit is op eigen risico bij het evt. niet doorgaan van de excursie). Gaarne van te voren bellen of je daar naartoe komt.

De excursies zijn **veldbiologische excursies**. Voor inlichtingen kunt u contact opnemen met de coördinator van de excursie.

Lezingen / vergaderingen

De gebruikelijke plaats waar lezingen / vergaderingen worden gehouden (tenzij anders aangegeven) is het Buurthuis 't Lansink" aan de Twijnstraat 8 te Hengelo.

Indien er belangstelling is voor "meerijden met anderen" bij een lezing 's avonds: neem even contact op met een van de bestuursleden (zie colofon).

Lezingen afd. Enschede

De lezingen van de afd. Enschede vinden plaats in het museum 'de TwentseWelle' te Enschede

Overzicht activiteiten afd. Hengelo-Oldenzaal

Zondag 09 september 2018	Excursie: Needse Achterveld
Zondag 23 september 2018	Excursie: Roderveld
Zaterdag 29 september 2018	Excursie: Schoningswerk Bentelerheide
Zaterdag 06 oktober 2018	Excursie: Haagse Bos
Zaterdag 20 oktober 2018	Excursie: Mosbeek

Overzicht activiteiten afd. Enschede

Donderdag 06 september 2018	Lezing: Landgoederen in Overijssel

Excursie: Needse Achterveld

Datum : Zondag 09 september 2018
Thema : Natuurbeleving
Vertrek : 09.00 uur (Boerhaavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Gerrit Haverkamp (074-2668489)

guldenroede, blauwe knoop, parnassia, wilde gagele, oeverkruid.

Verzamelpunt: De parkeerplaats aan de Visschemorsdijk in Neede bij het infopaneel van staatsbosbeheer. We vertrekken hier omstreeks 09.30 uur.

Het Needse Achterveld, gelegen op twee á drie kilometer ten noorden van het plaatsje Neede, is het restant van een veel groter 'veld' dat ooit een oppervlakte had van ruim 300 ha.

De resterende oppervlakte van het gebied is nu ongeveer 110 ha waarvan Staatsbosbeheer eigenaar is. Vanwege de natte omstandigheden is het nooit ontgonnen.

Het is het laatste stukje natte heide in de Achterhoek.

's Zomers helpen paarden en runderen bij het beheer.

's Winters kunnen flinke delen van het gebied onder water staan.

Het is een aantrekkelijk gebied voor planten- en vogelliefhebbers met vogelsoorten zoals appelvink, kleine bonte specht, goudvink, witgatje, houtsnip, boomvalk en plantensoorten zoals echte

Appelvink

Excursie: Roderveld

Datum : Zondag 23 september 2018
Thema : Herfst
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Harry de Jong (06-55324290)

Het Roderveld grenst aan landgoed Het Everloo. In het Roderveld loopt u langs natte heide en door gevarieerde bossen met loof- en naaldbomen.

Onder de bomen ontdekt u witte klavertzuring, heksenkruid en verschillende varens.

In de natte heide groeien moeraswolfsklauw en zonnedauw. Na een opknopbeurt zijn ook kleine zonnedauw en ondergedoken moerasscherm teruggekeerd.

Vroeger plantten houthakkers in de bossen van het Roderveld snelgroeiende naaldbomen als fijnspar, douglasspar en lariks.

Natuurmonumenten verwijderde een gedeelte van die naaldbomen zodat het aantal jonge loofbomen als eik, beuk en lijsterbes weer kan toenemen. Loofbomen laten zonlicht door zodat op de open plekken onder de bomen bloeiende planten kunnen groeien waar insecten en vlinders van profiteren.

Tijdens de selectieve kap ontzien de boswachters bomen waar roofvogels of vleermuizen gebruik van maken. Natuurlijk bosbeheer betekent ook dat dood hout blijft liggen, zodat er paddenstoelen, mossen en planten op kunnen groeien. Omgevallen dode bomen zijn geschikte nestplaatsen voor vleermuizen en vogels. De bosuil en zwarte specht hebben de bossen van het Roderveld al weten te vinden. Vuurgoudhaantje, tijtjaf en fitis kunt u er tijdens een voorjaarswandeling horen. In de poelen leven Boomkikker en Kamsalamander.

Dit is een gecombineerde excursie tezamen met de Plantenwerkgroep Nivon Hengelo.

Verzamelpunt: De parkeerplaats van de havezate 'het Everlo' aan de Everlostraat te Rossum. We vertrekken hier om plm. 09.30 uur.

Excursie: Haagse Bos

Datum : Zaterdag 06 oktober 2018
Thema : Paddenstoelen
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Wytze Boersma (074-3762711)

Nu (begin aug) het zo warm is vraag je je af of er in oktober nog wel paddenstoelen zullen zijn. Wij gaan er vanuit dat dat wel het geval is. Deze keer gaan we naar het Haagse bos. Tien jaar geleden, in 2008 zijn we daar ook geweest. Toen hebben we 67 soorten genoteerd waaronder 7 soorten die op de rode lijst staan.

Porseleinzwam

Het Haagse bos, 57 ha vormt met het landgoed het Snippert, 74 ha, één geheel. Het bos bestaat hoofdzakelijk uit naald en loofhout op lemige vochtige grond. De leeftijd van de verschillende bospercelen, vaak naaldhout is divers. De lanen worden gevormd door loofhout, Beuk en Amerikaanse eik. Door deze afwisseling vormt het goede omstandigheden voor een paddenstoelenexcursie. Als in de week voorafgaande de excursie wat regent zijn alle ingrediënten aanwezig voor een ideale paddenstoelexcursie.

Vliegenzwam

Verzamelpunt: de kruising Veendijk / Haagsebosweg (Oldenzaal/Losser). We vertrekken hier omstreeks 09.30 uur.

Excursie: Mosbeek

Datum : Zaterdag 20 oktober 2018
Thema : Slotexcursie
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Bert Oude Egbrink (074-2434340)

Op de laatste excursie van het seizoen zullen wij een rondwandeling door het bij Vasse gelegen dal

van de Mosbeek maken. Het is de bedoeling na afloop van de excursie koffie met wat erbij te nuttigen bij de watermolen van Bels. Ook kunnen we na afloop nog even een kijkje nemen in het bij de watermolen gelegen informatiecentrum IJs en Es.

Verzamelpunt: De parkeerplaats bij de watermolen van Bels aan de Bergweg in Mander. Wij vertrekken hier omstreeks 09.45 uur.

Activiteiten Vereniging Vrienden van TwentseWelle en KNNV afd. Enschede

Lezing: Landgoederen in Overijssel

Datum : Donderdag 06 september 2018
Tijd : 20 uur
Spreeker : Hr. Just Schimmelpenninck
Locatie : Museum TwentseWelle
Coördinatie : Wim Lengton
Toegang : VvTW/KNNV leden gratis;
niet-leden € 3,-
Koffie/thee : € 1,50. Svp. gepast betalen

Wist u dat 12% van het oppervlak van de provincie Overijssel bestaat uit particuliere landgoederen? Vele zijn al eeuwenlang in dezelfde familie en worden zorgvuldig van generatie op generatie doorgegeven. Thema's die nu actueel zijn, zoals biodiversiteit en duurzaamheid, zijn bij landgoederen altijd al belangrijk geweest. In deze tijd van

voortwoekerende schaalvergroting in de landbouw en de bijbehorende beschadiging van landschap en natuur, zijn particuliere landgoederen de oases die zo hard nodig zijn. Daarnaast zijn landgoederen belangrijk als cultureel erfgoed. Prachtige landhuizen met bijbehorende parken, bijgebouwen en boerderijen vertellen immers veel over onze gemeenschappelijke geschiedenis.

Op welke manier zijn landgoederen ontstaan en hoe zijn ze gevormd door de tijd? Hoe wordt tegenwoordig een landgoed beheerd en op welke manier profiteert de maatschappij daarvan? Met voorbeelden uit de praktijk spreekt hierover Just Schimmelpenninck (1964), zelf mede-eigenaar van landgoed Nijenhuis & Westerfliet in Diepenheim. Tevens is hij bestuurslid van de belangenvereniging Overijssels Particulier Grondbezit, waar bijna alle particuliere landgoederen bij zijn aangesloten.

Verslag excursie: Springendal

Datum : Zaterdag 09 juni 2018
Thema : Beekdalen
Deelnemers : 10
Leiding : Bert Oude Egbrink
Weer : Zon

Op een warme en zonnige zaterdagmorgen hebben we met 10 mensen een wandeling gemaakt door het Springendal. Het Springendal is samen met het dal van de Mosbeek aangewezen als Natura 2000 gebied. Het Springendal was ernstig verdroogd. Daarom heeft het Waterschap Vechtstromen in 2015 de bodem van de beek ter hoogte van de grote bronvijver flink verhoogd. Opvallend waren de vele paddenstoelen en slijmzwammen die we zagen ondanks het droge en warme weer in de voorafgaande weken. Blijkbaar heeft een lokale onweersbui voor voldoende water gezorgd. Op het bankje bij het beeldje van de bekende botanicus Westhoff hebben we genoten van de talrijke Gevlekte orchissen in het beekdalgrasland waar we op uitkeken. Determinatie van Andries van Rensen toonde aan dat het inderdaad om deze orchideeën soort ging.

Gevlekte orchis

Bij de vlinder over de Springendaalse beek zagen we veel Paarbladig goudveil en Kleine waterrepe. Over het pad aan de zuidzijde van het beekdal zijn we naar de Blauwe weg gelopen en vervolgens naar de bij de Brunninkhuizer beek gelegen Hoeve Springendal. Opvallend waren de vele nesten van de Eikenprocessierups die we onderweg zagen. Ook bijzonder was onze waarneming van de Kleine ijsvogelvlinder en de zeldzame Grote weerschijnvlinder.

Opmerkelijk omdat op dezelfde dag in de natuurpagina van Jan Bengevoord in de Tubantia een artikel aan deze vlindersoorten was gewijd. Op het terras van Hoeve Springendal hebben we koffie gedronken. Door het beekdal van de Brunninkhuizer beek waar met veel succes een natuurherstelproject is uitgevoerd, zijn we naar de Paardenslenkte

gelopen. Op een akker onderweg zagen we nog een paarsbloeiende Korenbloem. Langs de hoog gelegen heide de Paardenslenkte zijn we weer teruggelopen naar de parkeerplaats. Binnenkort worden in het kader van Natura 2000 de Paardenslenkte en het in het Springendal gelegen heidegebied het Onland weer met elkaar verbonden door het kappen van het tussen gelegen bos. Een goede reden om dit gebied over enkele jaren weer eens te bezoeken.

Kleine ijsvogelvlinder

Waargenomen soorten

Vogels

Boerenwaluw	Fluiter
Gaai	Geelgors
Groene specht	Houtduif
huismus	Kauw
Kneu	Koolmees
Merel	Putter
Roodborst	Tuinfluiter
Vink	Vink
Waterhoen	Wielewaal
Winterkoning	Zanglijster
Zwartkop	

Planten & Mossen

Adelaarsvaren	Akkermelkdistel
Akkervergeet-mij-nietje	Bergbasterdwederik
Bleke randbraam	Bosbies
Brede orchis	Dwergkroos
Echte valeriaan	Egelboterbloem
Geel nagelkruid	Gevlekte orchis
Gewone bermzegge	Gewoon bronmos
Groot heksenkruid	Grote egelskop
Grote muur	Grote wederik
Grote Windhalm	Holpijp
Kale jonker	Klein kroos
Klein streepzaad	Kleinbloemige amsinckia
Kleine duizendknoop	Kleine leeuwenklauw
Kleine ratelaar	Kleine waterrepe
Kleverig kruiskruid	Knopig helmkruid
Kompassla	Korenbloem
Liesgras	Mannagras
Paarbladig goudveil	Pluimkambram
Rankende helmbloem	Rode bosbes
Slofhak	Springzaadveldkers

Wijfjesvaren
Witte klaverzuring

Paddenstoelen

Asgrauw netwatje
Bloedweizwam
Duifrußsula
Gewone heksenboleet
Grote stinkzwam
Niersporig wasbekertje
Platte tonderzwam
Roodbruin netpluimpje
Waaierbuisjeszwam
Zwavelzwam

Overig

Bastaardkikker
Zwarte Wegslak

Insecten

Azuurwaterjuffer
Distelvlinder
Eikenprocessierups
Grote weerschijnvlinder
Kleine ijsvogelvlinder
Platbuik

Wilde kamperfoelie
Zoete haarbraam

Bleke franjehoed
Doolhofzwam
Echte tonderzwam
Gewoon ijsvingertje
Heksenboter
Parelamaniet
Plooiplaatzwammetje
Vroege franjehoed
Waaierkorstzwam

Konijn

Bruin zandoogje
Eikenpage
Gewone Meikever
Klein geaderd witje
Koevinkje

Op 5 hectare rietvelden is een innovatief systeem van waterzuivering operationeel. Een deel van het historische vloeiwijdensysteem op het Lankheet is hersteld. Enerzijds om verdrogingsbestrijding, natuurherstel en waterberging te realiseren, anderzijds om historisch erfgoed voor wandelaars weer beleefbaar te maken. De plaatselijke kwel bleek in de daaropvolgende jaren onvoldoende om de natuurdoelstellingen te realiseren. Met de Wageningen Universiteit is een plan bedacht om water uit de Buurserbeek in te laten, dit te zuiveren in rietbekkens en dit vervolgens via het oude watersysteem op het landgoed weer naar de Buurserbeek terug te laten lopen. Hierdoor konden verschillende doelen tegelijkertijd worden verwezenlijkt:

- het bergen en zuiveren van oppervlaktewater;
- het herstellen van beekbegeleidende natuur;
- het produceren van biomassa ten behoeve van duurzame energie;
- het creëren van een recreatief interessante omgeving;

Bij de plassen vlogen vele libellen en waterjuffers, onder andere de Keizerlibel en de Grote roodoogjuffer.

Bij het heideveld zagen we Boomblauwtje, Heideblauwtje en de Eikenpage.

Verlag excursie: Lankheet

Datum : Zondag 01 juli 2018
Thema : Bos & Water
Deelnemers : 3
Leiding : Harry de Jong
Weer : Zon

Bij stralend weer vertrokken we met 3 personen uit Hengelo.

Op het vertrekpunt aangekomen bleek dat het ook een verzamelpunt van liefhebbers van de Deense dog was. Die groep hebben we na het begin niet weer gezien.

We hebben de blauwe route gelopen, ongeveer 7.5 km lang.

Een gedeelte ging door afwisselend bos, loof- en naaldhout. Aan de plantengroei was te zien dat het ontzettend droog was de laatste tijd. Ook de verschillende beekjes door het gebied stonden vrijwel droog.

Na enige tijd kwamen we bij het waterpark.

Eikenpage

Langs een pad door het bos hoorden we de Goudvink.

Het laatste gedeelte van de route voerde ons over een brede zandweg.

Op de bloeiende planten in de bermen zaten veel vlinders.

Veel witjes en landkaartjes op de Grote Kattenstaart. Een mooie waarneming was de Grote Weerschijnvlinder. Langs deze weg ook een zevental Kleine Ijsvogelvlinder.

Langs de Buurserbeek veel weidebeekjuffers.

Na een mooie excursie waren we om één uur terug in Hengelo.

Waargenomen soorten

Vogels

Blauwe Reiger	Goudvink
Groene Specht	Grote Gele Kwikstaart
Houtduif	Kauw
Kleine Karekiet	Koolmees
Meerkoet	Roodborst
Tuinfluitier	Vink
Wilde Eend	Winterkoning
Zanglijster	Zwartkop

Planten & Mossen

Adelaarsvaren	Amerikaans
Krentenboompje	Beuk
Amerikaanse Eik	Blauwe Bosbes
Blauw Glidkruid	Bosbies
Bochtige Smele	Brem
Brede Stekelvaren	Echte Valeriaan
Dalkruid	Fijnspar
Europese Lork	Gele Plomp
Geel Nagelkruid	Gewone Dophei
Gewone Brunel	Gewone Vuilboom
Gewone Engelwortel	Greppelrus
Gewoon Robertskruid	Grote Kattenstaart
Grote Egelskop	Grote Wederik
Grote Watereppe	Kleine Watereppe
Grove Den	Lelietje-van-dalen
Koninginnenkruid	Moerasandoorn
Lidrus	Penningkruid
Moerasspirea	Pijpenstrootje
Pijlkruid	Rietgras
Riet	Rode Bosbes
Robinia	Smalle Stekelvaren
Ruwe Berk	Tamme Kastanje
Struikhei	Wijdbloeiende Rus
Tengere Rus	Wilde Lijsterbes
Wijfjesvaren	Zomereik
Witte Els	Zwarte Den
Zwanenbloem	
Zwarte Els	

Overig

Gewone Poelslak	Levendbarende Hagedis
Tiendornige Stekelbaars	

Insecten

Atalanta	Basterdzandloopkever
Blauwe Breedscheenjuffer	Bont Zandoogje
Boomblauwtje	Bosmestkever
Bruin Zandoogje	Bruine Glazenmaker
Citroenvlinder	Dagpauwoog
Eikenpage	Gewone Oeverlibel
Gewone Schorpioenvlieg	Groot Dikkopje
Groot Koolwitje	Grote Keizerlibel
Grote Keizerlibel	Grote Roodoogjuffer
Klein Geaderd Witje	Klein Koolwitje
Kleine Ijsvogelvlinder	Kleine Vos
Koevinkje	Landkaartje
Penseelkever	Platbuik
Schaatsenrijder	Schrijvertje
Vuurlibel	Weidebeekjuffer
Zwartsrietdikkopje	

Verslag excursie: Arboretum Singraven

Datum	: Zondag 15 juli 2018
Thema	: Arboretum
Deelnemers	: 7
Leiding	: Gerrit Haverkamp
Weer	: Zon

15 juli is een datum in 2018 waarin we middenin de droogste periode zitten sinds de officiële registratie van het KNMI.

Hoe zou de jonge aanplant in het arboretum er bijstaan?

We zijn de wandeling gestart vanaf de parkeerplaats richting de watermolen en dan na ongeveer 200m tegenover de landgoedwinkel kom je bij het toegangspoortje tot het arboretum.

Om in het arboretum zelf te komen moet je eerst door een lange laan met imposante Douglassparren. Gelukkig was er watergegeven aan de jonge bomen en over het algemeen zag de beplanting er goed uit. Afgelopen voorjaar was er ook een behoorlijke aantasting in de eiken door de eikenbladroller, maar ook in andere planten door een cocktail van rupsensoorten.

Jan Zwieneberg gaf bij de start in het arboretum een korte toelichting op de vrijwilligers activiteiten die er zijn verricht ten aanzien van de nieuwe naambordjes.

Onderaan het naambordje staat een officieel (uniek) nummer, een accessienummer.

Dit nummer is nodig om eventueel in de toekomst als arboretum Singraven lid te kunnen worden van de Nederlandse Vereniging van Botanische Tuinen (NVBT).

Via de website van NVBT zijn gegevens over planten te vinden en in welk arboretum exemplaren hiervan aanwezig zijn.

Feitelijk is het accessienummer de sleutel tot die gegevens. Op de foto staat nummer 0000SIN0178.

De eerste vier cijfers geven het plantjaar aan, SIN is Singraven, de laatste vier cijfers is het nummer van de plant op de plattegrond.

Op het moment van de excursie was het gras onder de bomen en tussen de heesters gemaaid en vooral aan de bosranden waren nog de bloeiende planten te vinden.

Wat de beleving betreft is het arboretum in het voorjaar op z'n moeit met o.a. bloeiende

Wilde narcis (*Narcissus pseudonarcissus*), Bluebells, Gulden boterbloem, Muskuskruid, Zomerklokje en niet te vergeten het bloeiende Prunussortiment.

Pimpelmees

Waargenomen soorten

Vogels

Kleine Bonte Specht
Ooievaar
Roodborst

Koolmees
Pimpelmees
Witte Kwikstaart

Planten & Mossen

Adelaarsvaren
Bitterzoet
Bochtige Smele
Bosbies
Dalkruid
Framboos
Gestreepte Witbol
Gewone Hennepnetel
Gewone Vlier
Gewoon Struisgras
Groot Heksenkruid
Grote Kattenstaart
Grote Weegbree
Heggendoornzaad
Hertshoornweegbree
Ijle Zegge
Kantig Hertshooi
Knopig Helmkruid
Kroppaar

Akkerkool
Bloedzuring
Bosandoorn
Bosgierstgras
Echte Valeriaan
Gele Plomp
Gewone Engelwortel
Gewone Paardenbloem
Gewoon Robertskruid
Greppelrus
Grote Brandnetel
Grote Wederik
Harig Wilgenroosje
Herderstasje
Hondsdrif
Kale Jonker
Kikkerbeet
Koninginnenkruid
Liesgras

Moerasandoorn
Moerasspirea
Pijlkruid
Ridderzuring
Ruwe Smele
Vogelmuur
Waterviolier
Witte Klaver
Zevenblad

Insecten

Klein Koolwitje
Landkaartje

Moerasdroogbloem
Peterselievlier
Reuzenzwenkgras
Rietgras
Straatgras
Waterpeper
Wijfjesvaren
Witte Klaverzuring

Kleine Ijsvogelvinder

Verslag excursie: Demmersblok

Datum : Zondag 29 juli 2018

Thema : Natuurontwikkeling

Deelnemers : 4

Leiding : Wytze Boersma

Weer : Zon

Door het warme, zonnige weer van de afgelopen weken vroegen we ons af of er nog wel wat te zien zou zijn bij het Demmersblok.

Het Demmersblok maakt deel uit van de EHS tussen Duitsland en de Sallandse heuvelrug. De Hagmolenbeek is een onderdeel van EHS. Dit deel van de Hagmolenbeek is minder bekend en stroomt tussen de Zijtak van het Twentekanaal en de Regge. Van oudsher is dit een vochtig weide gebied dat door ontginning omgevormd is tot landbouwpercelen.

Deze ontginningswerkzaamheden zijn voor de Tweede Wereldoorlog uitgevoerd. Zoals vaker is gebeurd zijn de percelen een aantal jaren geleden omgevormd tot natuurgebied. Hiervoor is de bouwlaag verwijderd, de sloten zijn gedempt en de Hagmolenbeek is verlegd. Het doel is om het grondwaterpeil 40 cm te laten stijgen. Tijdens de excursie hebben we daar nog weinig van gemerkt. Voor de wandelaar is het gebied gedeeltelijk opengesteld als struingebied.

In het eerste deel stond de Canadese fijnstraal en de Bleekgele droogbloem volop in bloei. Maar er stonden ook soorten uit het vochtige milieu zoals Harig wilgenroosje, Viltige basterdwederik en Moeraskers.

Harig wilgenroosje

Iets verderop stond het Heelblaadje, ook een soort van de vochtige omgeving mooi te bloeien.

Richting Hagmolen beek zagen we meer planten van het vochtige milieu zoals, Gevleugeld hertshooi, Borstelbies en Waterpunge. Weer iets verder zagen we Smalle waterweegbree in bloei. Het grappige van waterweegbree is dat de verschillende soorten op een andere tijd beginnen te bloeien. De Smalle waterweegbree begint vanaf s'morgens 7-8 te bloeien en de Grote vanaf 12 uur.

In de Hagmolenbeek zat een behoorlijke stroming. Hier wordt de Regge van kanaalwater voorzien tijdens deze droge periode. Naast Smalle waterpest zagen we Drijvend fonteinkruid en Moerasvergeet-mij-nietje.

Het gebied wordt begraasd door wat jongvee, pinken. Deze beesten zijn behoorlijk nieuwsgierig en opdringerig. Ze wilden graag weten wat wij aan het doen waren. We hebben geprobeerd om ze dit uit te leggen. Ik denk dat ze er niets van hebben begrepen.

Naast de planten kwamen regelmatig Libellen en Juffers langs. Zoals Grote keizerlibel, de Vuurlibell en het Lantaarntje.

Mede door de warmte zagen we maar weinig vogels. Wel leuk is dat de Grauwe gans ook het gebied al heeft ontdekt. Een twintig tal ganzen waren ook aan het struinen.

Al met al een leuk gebied om nog eens te bezoeken.

Waargenomen soorten

Vogels

Blauwe Reiger
Grauwe Gans

Buizerd
Huiszwaluw

Planten & Mossen

Akkerdistel
Beklierde Duizendknoop
Biezenknoppen
Bleekgele Droogbloem
Borstelbies
Drijvend Fonteinkruid
Echte Kamille
Gekroesde Melkdistel
Gewoon Varkensgras
Haagwinde
Hazenpootje
Kale Jonker
Klein Streepzaad

Beklierde Basterdwederik
Bezemkruid
Bijvoet
Boerenwormkruid
Canadese Fijnstraal
Duizendblad
Egelboterbloem
Gevleugeld Hertshooi
Grote Kattenstaart
Harig Wilgenroosje
Heelblaadjes
Klein Kroos
Koninginnenkruid

Late Guldenroede
Moerasandoorn
Moeraskers
Moerasvergeet-Mij-Nietje
Pitrus
Scherpe Boterbloem
Sint-Janskruid
Smalle Waterweegbree
Tengere Rus
Viltige Basterdwederik
Waterpeper
Wilde Bertram
Wilgenroosje
Wolfspoot
Zilver schoon
Zomprus
Zwarte Els

Liggende Vetmuur
Moerasdroogbloem
Moerasrolklaver
Perzikkruid
Ruwe Smele
Schijfkamille
Smalle Waterpest
Speerdistel
Vertakte Leeuwentand
Vogelwikke
Waterpunge
Wilde Lijsterbes
Witte Klaver
Zachte Berk
Zomerfijnstraal
Zwart Tandzaad

Overig

Europese Haas

Ree

Insecten

Atalanta
Bruine Glazenmaker
Grote Keizerlibel
Lantaarntje

Basterdzandloopkever
Gewone Oeverlibel
Hooibeestje
Vuurlibel

Grote keizerlibel

Europese haas

Verslag excursie: Vasser Grafveld

Datum : Zaterdag 18 augustus 2018
Thema : Heide
Deelnemers : 5
Leiding : Bert Oude Egbrink
Weer : Zon

Op een warme zomerse dag hebben we een wandeling gemaakt door de Zuidelijke Vasser heide. Het is een uitgestrekt heide- en bosgebied dat in bezit is van het Landschap Overijssel, de Oudheidkamer Twente en verschillende particulieren.

We vertrokken met 5 personen vanaf de parkeerplaats op de hoek van de Beekzijdeweg en het Ladderken. Langs een maisakker en door het bos kwamen we bij de Pletkuil, een gegraven vennetje. Het vennetje waarin nog water stond, was dicht gegroeid met twee exoten, het Parelvederkruid en het Breed Pijlkruid. Elders in deze Onder de Loep vindt u een door Wytze Boersma geschreven artikel over deze planten.

Bij het vennetje dat particulier eigendom is, zagen we ook verschillende soorten libellen en waterjuffers waaronder de Tengere pantserjuffer.

Tengere pantserjuffer (foto Ruud Kuipers)

Vervolgens zijn we door het bos naar het Vasser grafveld gelopen. Dit hooggelegen heideveld is archeologisch van betekenis doordat er vele grafheuvels in liggen. Door de grote droogte stond de Stuikeide er helaas slecht bij. Planten waren verdord of niet in bloei gekomen. Nadat we nog even bij een stukje vochtige heide met veel Pijpenstrootje en uitgebloeide Dopheide en Beenbreek zijn wezen kijken, hebben we koffie gedronken onder een oude Zomereik op de heide. De boom had meerdere stammen wat wijst op een hakhout verleden. Over de heide zijn we naar de Teerkuil gelopen.

Onderweg zijn we de Roezebeek over gestoken, een beekje dat op natuurlijke wijze door het gebied slingert. Door de grote droogte was de beek droog gevallen. Voor bezoekers aan dit gebied is het ook

interessant om even langs een weer natuurlijk ingericht bovenloopje van deze beek aan de Roezebergweg te lopen. Het bloemrijke hooiland kon hersteld worden met geld uit het project 'Terug naar de bron'.

Even voorbij de Roezebeek liepen we langs enkele akkers. De akkers die oorspronkelijk op de heide lagen, zijn geen recente ontginningen maar al eeuwen oud. De akkers zijn aangelegd door de boeren van de Beekzijde, een buurtschap dat net ten noorden van de Vasser heide ligt.

De Teerkuil, een oude dump van chemisch afval in een zandafgraving, is bij de laatste sanering afgedekt en vervolgens met een laag zand afgewerkt. Hier staat nu een grazige vegetatie op. Harry de Jong heeft hier in het verleden met life traps onderzoek gedaan naar de hier voorkomende Veldspitsmuis. Of deze zeldzame spitsmuis hier nog steeds voorkomt, was hem niet bekend.

Langs de Tumuliweg zijn we naar de Beekzijdeweg gelopen. De Tumuliweg ligt tussen de Vasser heide en de Beekzijde. De Beekzijde dankt haar naam aan de Hazelbeek die komende vanaf watermolen de Mast in een dal door dit gebied stroomt. Bij het oude monumentale erf Geerdink Johannink dat deel uitmaakt van de buurtschap hebben we een bezoek gebracht aan het bij de boerderij horende bedrijfsbos.

Lopend door een laan met Zomereik en Haagbeuk zijn we ook nog even wezen kijken bij de Hazelbeek waar gelukkig nog water door heen stroomde.

Op de terugweg naar de parkeerplaats liepen we door een heideveld met Stekelbrem en veel Jeneverbes.

Hier zou volgens het informatiebord ook een celtic field (raatakker) moeten liggen wat in het veld echter niet herkenbaar was.

Ondanks een gebrek aan bloeiende paarse heide hebben we genoeg andere leuke dingen gezien.

Waargenomen soorten

Vogels

Blauwe Reiger
Groene Specht
Houtduif
Merel
Torenavalk

Buizerd
Grote Bonte Specht
Kauw
Roodborst
Zwarte Specht

Planten & Mossen

Adelaarsvaren
Amerikaanse Vogelkers
Beenbreek
Blauwe Bosbes
Boerenwormkruid
Bosandoorn
Breed Pijlkruid
Dagkoekoeksbloem
Geoorde Wilg
Gewone Berenklaauw
Gewone Eikvaren
Gewone Klit
Gewone vuilboom
Gewoon Robertskruid
Groot Kaasjeskruid
Hazelaar
Hondsdrif
Ijle Zegge
Kale Jonker
Kleine Duizendknoop

Akkerkool
Bastaardteunisbloem
Bijvoet
Bochtige Smele
Bonte Gele Dovenetel
Brede Stekelvaren
Brem
Geel Nagelkruid
Gespleten Hennepnetel
Gewone Dophei
Gewone Hennepnetel
Gewone Vlier
Gewone Waternavel
Groot Heksenkruid
Haagbeuk
Hazenpootje
Hulst
Jeneverbes
Klein Springzaad
Knikkend Tandzaad

Knolrus
Koninginnenkruid
Pijpenstrootje
Rankende Helmbloem
Schermhavikskruid
Smalle Stekelvaren
Tengere Rus
Vertakte Leeuwentand
Vroege Roggebraam
Wilde Kamperfoelie
Wilgenroosje
Zomereik
Zwarte Nachtschade

Paddenstoelen

Berkenzwam

Overig

Levendbarende Hagedis

Insecten

Azuurwaterjuffer
Boomblauwtje
Eekhoorn
Groene Zandloopkever
Houtpantserjuffer
Karmozijnrood Weeskind
Kleine Vuurvlinder
Landkaartje
Paardenbijter
Viervlekwiwebspin

Knoopkruid
Parelvederkruid
Pitrus
Reuzenzwenkgras
Sint-Janskruid
Struikhei
Timoteegras
Vlasbekje
Waterpeper
Wilde Lijsterbes
Zoete Kers
Zwarte Els

Bloedweizwam

Zwarte Wegslak

Bont Zandoogje
Bruinrode Heidelibel
Gehakkelde Aurelia
Grote Rupsendoder
Icarusblauwtje
Klein Koolwitje
Koevinkje
Moerassprinkhaan
Tengere Pantserjuffer
Watersnuffel

Schoningswerk Bentelerheide

Nu de grootschalige werkzaamheden rond de Bentelerheide gereed zijn, zijn we op ons stukje nog lang niet klaar. Elk jaar zien we met verbazing hoe snel de opslag van met name Vuilboom plaats vindt. Volhouden is de remedie. In twee keer per jaar kunnen we het aardig in de hand houden. Daarom zetten we op de zaterdag 29 september de werkzaamheden voort.

Diegene die wil en kan helpen is van harte welkom. Snoeizaag, snoeischaar, takkenschaar en hark graag meenemen. Het is raadzaam om werkhandschoenen en laarzen aan te doen.

Dit jaar beginnen we met schonen op: **zaterdagochtend: 29 september van 09.00 tot 12.00 uur.** Ik hoop dat er meer animo is dan vorig jaar.

Verzamelpunt is het toegangshek aan de Gorsveldweg, kruising Drekkersweg.

Wytze Boersma tel. (074) 3762711

Jakobskruiskruid, Jacobaea vulgaris

Ondanks de droogte van de afgelopen weken staat het Jakobskruiskruid volop in bloei. Je vraagt je af hoe dit nu mogelijk is. De meeste bloeiende andere planten maken nu een verdorde indruk. Alle reden om eens goed naar het Jakobskruiskruid te kijken.

Jakobskruiskruid is een soort uit de composietenfamilie, Asteraceae. Dit is een grote plantenfamilie. Wereldwijd wordt het aantal soorten geschat op, tussen de twintig- en vijftwintigduizend. In Nederland komen ongeveer 180 soorten voor die verdeeld zijn in 67 geslachten.

De bloem opbouw van een composiet is bij alle soorten gelijk. Op de bloembodem staan meerdere bloempjes. Deze worden omsloten door omwindselblaadjes.

Dit geheel wordt een bloemhoofdje genoemd. Er zijn twee soorten bloempjes, nl buisbloempjes en lintbloempjes. Jakobskruiskruid heeft randstandige lintbloempjes met in het midden vele buisbloempjes. Vroeger werd Jakobskruiskruid ingedeeld bij het geslacht Senecio (Kruiskruid). Een aantal jaren geleden vormt Jakobskruiskruid samen met Moeras-, Viltig- en Waterkruiskruid een eigen geslacht, Jacobaea. Het verschil tussen de geslachten Senecio en Jacobaea is afhankelijk van het aantal omwindselblaadjes. Bij Jacobaea is het aantal omwindselblaadjes ongeveer gelijk aan het aantal lintbloemen. Bij Senecio is het aantal omwindselbladen 1 ½ tot 2x het aantal lintbloempjes.. Jakobskruiskruis is normaal tweejarig. In het eerste jaar ontwikkelt zich voor de winter een bladrozet.

Na de kieming wordt de penwortel vervangen door talrijke, dikke en forse bijwortels. Normaal bloeit zij in het tweede jaar waarna ze afsterft. De levensduur kan verlengd worden door maaien en door vraat. De plant maakt dan meerdere wortelrozetten aan. Door het maaibeleid van de wegbeheerders wordt mogelijk de massale groei van het Jakobskruiskruid bevorderd.

Het Jacobskruiskruis heeft onder paardenliefhebbers en veeboeren een slechte reputatie. Jacobskruiskruis bevat giftige alkaloiden voor mens en dier. In verse toestand wordt Jacobskruiskruis niet door de dieren gegeten. Maar in gedroogde vorm, in het hooi kan het gevaarlijk zijn voor paard en rund opleveren. De droge planten worden niet meer herkend. Konijnen, schapen en geiten hebben over het algemeen geen last. Hoeveel paarden aan Jacobskruiskruis zijn overleden is niet precies bekend. In Nederland zijn er ongeveer 400.000 paarden. Volgens het meldpunt dat in 2007 is geopend hebben zeven paarden vergiftigingsverschijnselen gehad. Vier paarden zijn overleden en drie zijn hersteld. (zie website: <http://www.jakobskruiskruid.com>). Mogelijk is deze website niet volledig. De giftige alkaloiden worden ook in melk en honing aangetroffen. Het gaat hierbij om zeer kleine hoeveelheden die niet schadelijk zijn voor de mens. Jacobskruiskruis is ook de waardplant van de Sint Jacobsvlinder (*Tyria jacobaeae*). De geel-zwarte rupsen, de zebrarupsen vreten de plant soms helemaal kaal en verdraagt de giftige alkaloiden. Ook de vlinder bevat deze stoffen. Mogelijk geeft hem dat een extra bescherming.

Volgens zijn naam behoort Jacobskruiskruis rond 25 juli (St Jacob) te bloeien. Vaak bloeit zij een maand eerder. Jacobskruiskruis is een plant van de open droge, matig voedselrijke grond en is vooral te vinden in de bermen en in de duinen. In de duinen bevindt zich ook een ondersoort het Duinkruiskruis.

Wytze Boersma

Opmars van de Middelste Bonte Specht in Twente zet door

Nu alle gegevens van de tientallen tellers binnen zijn, blijkt dat de populatiegroei van de Middelste Bonte Specht in Twente na een lichte terugval in 2017 zich weer verder heeft ontwikkeld. In 2016 bereikte de stand van de Middelste Bonte Specht in Twente een hoogtepunt met 270 territoria, maar vorig jaar bleef de teller steken op 258 territoria. De groei was er uit en hier en daar was zelfs sprake van enige teruggang. Dit jaar werd het recordaantal van 295 geldige territoria bereikt.

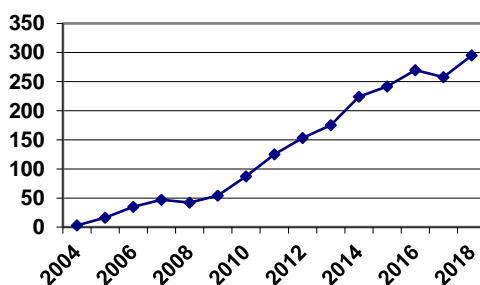

Middelste Bonte Spechten, foto Sytze Wouda

Het beste kon dit worden vastgesteld in Z- telgebied Losser (100 km²), waar vanaf 2004 jaarlijks op dezelfde manier de mibo's in kaart worden gebracht door werkelijk alle bosjes met eiken door een vaste groep tellers uit te kammen. En er zijn nogal wat bosjes in het bosrijke Losser. Vorig jaar was daar de groei tot staan gekomen en was er een territorium minder dan in 2016 (134 in 2017 tegen 135 in 2016). Enkele kleine beekbegeleidende bosjes en plukken loofbos in naaldbos waren vorig jaar verlaten, nadat ze in recente jaren voor het eerst werden bezet. Maar nu waren ze weer opnieuw bezet en steeg het aantal territoria in Losser naar 141.

De groei in Twente buiten telgebied Losser kan ten dele worden verklaard door beter onderzoek in de gebieden rond Markelo, Diepenheim en Goor. Een enthousiaste vogelaarster heeft de uitdaging aangenomen en heeft daar alle bossen en landgoederen onderzocht en vond daar rond de 20 territoria. Ook in de omgeving van Weerselo vond grondig onderzoek plaats en daar werden op vijf nieuwe locaties mibo's aangetroffen.

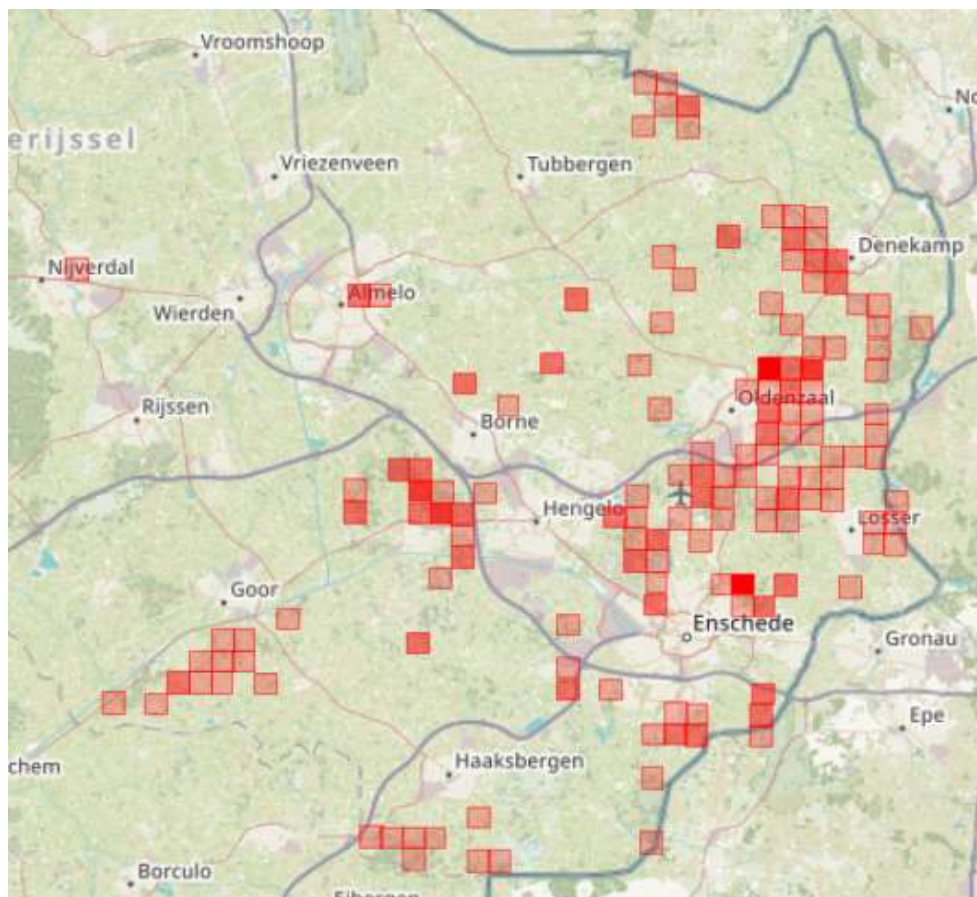
De vastgestelde 295 territoria moeten als een absoluut minimumaantal worden beschouwd, maar het onderzoek dit jaar is vrij compleet te noemen.

Ontwikkeling van de populatie Middelste Bonte Spechten in Twente 2004-2018

Begin 2011 is de nieuwe Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek verschenen en zijn de criteria voor het vaststellen van een territorium van de Middelste Bonte Specht enigszins aangepast. In plaats van twee waarnemingen, waarvan één tussen de datumgrenzen 1 maart en 20 juni moest liggen, volstond nu één waarneming van een vocale vogel of van een paar tussen deze datumgrenzen. Van de tweede mogelijkheid om niet-vocale solitaire vogels na twee waarnemingen binnen de datumgrenzen van 15 april tot 20 juni een territorium toe te kennen is in de praktijk niet of nauwelijks gebruik gemaakt. In 2017 is het criterium opnieuw gewijzigd en zijn de datumgrenzen verschoven naar 20 februari-10 juni voor vocale vogels en paartjes en van 1 april naar 1 juni voor niet-vocale vogels. Wel is het sinds 2011 wat tijdsduur betreft nu een stuk gemakkelijker geworden. Door een goede dag met zon en weinig wind in midden maart te kiezen, is het mogelijk de spechten binnen een bosgebied in één keer binnen te halen, zodat er tijd overblijft om nog meer bossen uit te kammen.

Opmerkelijk was dat er dit jaar en ook vorig jaar in een korte periode na de datumgrens van 10 juni in telgebied Losser overall mibo's opdoken in bosjes waar ze in het gehele broedseizoen niet zijn aangetroffen. Waarschijnlijk hebben we hier te maken met dispersie van jonge vogels.

Verspreiding van de Middelste Bonte Specht in Twente (waarneming.nl)

Zoals te zien is op het kaartje zijn de meeste territoria te vinden in het oostelijk deel van Twente. Vooral in de bossen van Losser, op Singraven in Dinkelland/Losser, bij Vasse, Almelo, Hengelo, Enschede, Diepenheim en Twickel bij Delden zijn de meeste Middelste Bonte Spechten te vinden.

Alle waarnemers (en dat zijn er enkele tientallen) dank ik zeer hartelijk voor hun inzet. Het is werkelijk ongekend dat het jaarlijks steeds weer lukt om de Twentse bossen te verdelen onder een groot aantal waarnemers om op zoek te gaan naar de Middelste Bonte Spechten. Het onderzoek vraagt om een zeer zorgvuldige werkwijze om uiteindelijk een weloverwogen territoriumbepaling te kunnen doen. Vooral solitaire paren kunnen soms zeer moeilijk te traceren zijn. In goed bezette bossen is het tegenwoordig al niet eens meer nodig om een geluidsdrager te gebruiken. De spechten roepen daar in de goede tijd en met goed weer spontaan en kunnen dan via de BMP-methode geïnventariseerd worden.

En hoe zal het volgend jaar gaan met de Middelste Bonte Specht in Twente? Zet de stijgende tendens door of treedt er een terugval op?

Ben Hulsebos, benhulsebos@home.nl (update van een eerder geplaatst artikel)

De Zilverlinde (Tilia tomentosa) en (dode) Hommels

Tijdens rondleidingen en lezingen krijgen we vaak vragen over de dode hommels, die onder de zilverlinde gevonden worden.

Regelmatig wordt hieraan door betrokkenen toegevoegd dat we deze giftige bomen beter kunnen omzagen en in elk geval niet meer moeten aanplanten.

We gaan in dit verhaal uitgebreid in over de relatie tussen de hommels en de zilverlinde maar eerst informatie over deze boomsoort en daarna over de bloembioogie van de linde.

De zilverlinde behoort nu tot de kaasjeskruidfamilie (*Malvaceae*) en komt van oorsprong uit zuidoost Europa. De meest opvallende eigenschap van deze soort zijn de bladeren, waaraan de boom ook zijn Nederlandse naam ontleend. De onderkant is dicht behaard met (stervormige-)haren waardoor de kleur zilverwit is. De bovenzijde is lgroen. Bij zonneschijn draait de boom de bladeren om waardoor de onderkant de zon reflecteert.

Foto 1. Bovenkant en onderkant blad

Over de geschiktheid van de boom voor de stedelijke omgeving komen we later nog terug.

Bloembioogie lindebomen.

Per lindesoort verschilt het aantal bloemen in de hangende bloeiwijze. De zilverlinde heeft 5 tot 10 bloemen. Bij het openen van de bloem openen zich eerst de meeldraden. Dit is de mannelijke fase (proterandrisch). Nadat het stuifmeel weg is wordt de stamper rijp.

Foto 2. Bloem rechts mannelijke fase en bloem midden vrouwelijke fase

De hele tijd was er voor insecten nectar beschikbaar en geurden de bloemen om zo de bezoekers te lokken. De geur is lindebomen is essentieel voor het lokken van bestuivers mede omdat de kleur niet echt opvalt.

Na de mannelijke fase volgt dus de vrouwelijke fase, die afhankelijk van de lindesoort 4 tot 8 dagen duurt. In die fase geeft de bloem meer nectar om zo bestuivers te lokken en langer vast te houden. Een uitgekende reclamecampagne.

Na een gelaagde bestuiving stopt de nectarproductie bij die bloem en verdwijnt daar ook de geur. Proterandrie is een bestuivingsmechanisme waarmee zelfbestuiving wordt voorkomen.

Voor een goede bestuiving hebben insecten en lindebomen "afgesproken" dat niet alle lindesoorten tegelijk bloeien. De zilverlinde is een van de laatsten die gaat bloeien. Normaal is dit vanaf ongeveer van half juli tot en met begin augustus. Bij de warmte en droogte in 2018 was dit eerder en er was, afhankelijk van de groeiplaats, minder nectar.

De bloei van de zilverlinde.

Deze is precies hetzelfde als hiervoor genoemd met een belangrijke uitzondering. De bloem blijft nog een tijd lang geuren als er geen nectar meer is.

De relatief grote hommels verbruiken bij het verzamelen van stuifmeel en nectar veel energie. Ze onthouden de plekken waar ze nectar kunnen vinden maar komen dan bij de zilverlinde die wel geurt maar geen nectar geeft. De meeste hommels die er komen zijn niet meer de jongstems en komen er met bijna een lege maag.

Ze speuren dan de hele boom af en sterven uiteindelijk een hongerdood en zijn dan verzwakt ook een makkelijke prooi voor mezen.

Waarom de zilverlinde blijft doorgeuren is nog steeds onderwerp van studie. Ergens lijkt er iets fout te zijn gegaan in de co-evolutie van bloemen en bijen.

Men weet nu zeker dat er geen gif in de nectar zit. Honingbijen trekken veel sneller de conclusie dat er hier niets te halen is en gaan naar andere bloemen.

***Tilia tomentosa* 'Pendula'**

Deze mooie zilverlinde met hangende takken en staat in Hengelo o.a. langs het zogenaamde Kleispoortje. Deze zilverlinde bloeit nog weer iets later.

De oude naam van deze boom is *Tilia petiolaris*. De soort aanduiding petiolaris (= met goed ontwikkelde bladsteel) slaat op een kenmerkende eigenschap namelijk de bladstelen zijn langer dan de halve bladschijf (zie foto 1.) Bij *Tilia tomentosa* zijn de bladstelen korter dan de halve bladschijf.

De zilverlinde in de stad.

Deze boom stelt geen bijzondere eisen aan de bodem en doet het ook goed in verharding. Door de bijzondere bladeren kan de boom ook goed tegen droogte en warmte.

De harige bladeren zijn ook een goede fijnstof vanger.

Een positieve eigenschap is ook het feit dat de boom nauwelijks last heeft van 'druipen'.

Voor bijen en hommels is het belangrijk dat er laatbloeiende soorten zijn.

Een bekende cultivar is *Tilia tomentosa* 'Brabant' met een dichte brede kegelvormige kroon, die in de herfst lichtgeel kleurt.

**Gerrit Haverkamp en Jan Zwienenberg
augustus 2018**

Twee exoten

Tijdens de excursie naar het Vasser grafveld vonden we twee exoten in een vennetje, de Pletkuil.

Parelvederkruid, *Myriophyllum aquaticum* en **Breed pijlkruid**, *Sagittaria latifolia* namen een groot deel van het vennetje in beslag. Beide soorten worden genoemd in de veldgids: Invasieve waterplanten in Nederland en zijn mogelijk met opzet uitgezet. Vroeger waren deze soorten te koop bij de tuincentra als vijverplant.

Parelvederkruid komt uit Zuid-Amerika en is in 1898 voor het eerst in Nederland verwilderd aangetroffen in de singel langs de Hortus Botanicus in Leiden. In het herbarium bevindt zich nog materiaal afkomstig uit een sloot in de Segbroekpolder bij 's-Gravenhage, verzameld in augustus 1906. In 1983 werd Parelvederkruid in een sloot onderaan de dijk langs de Hollandse IJssel onder Moordrecht niet ver van een siervis-/aquariumplanten handel aangetroffen. Vanaf 1990 is de verspreiding zeer sterk toegenomen. Van 6 atlasblokken voor 1990 naar 334 nu.

Parelvederkruid groeit in voedselrijk stilstaand of langzaam stromend water en vormt dichte matten waardoor de inheemse flora wordt verdrongen. Door alles te verwijderen, inclusief de wortelstokken kan verspreiding voorkomen worden.

Parelvederkruid

Breed pijlkruid

Breed pijlkruid is een soort uit Noord-Amerika die voor 2000 nog niet in Nederland voor kwam. Nu bevindt Breed pijlkruid zich in 74 atlasblokken.

Breed pijlkruid onderscheidt zich van (gewoon) Pijlkruid door de bredere stompe bladeren. In de praktijk is dat soms lastig te zien. De bloemen vormen een beter onderscheid. De kroonbladen van Breed pijlkruid zijn helemaal wit en hebben gele meeldraden. Pijlkruid heeft witte kroonbladen met een paars gekleurde nagel en paarse meeldraden. De bloemen zijn eenslachtig. Er zijn eenhuizige en tweehuizige klonen. Bij de eenhuizige kloon zitten de mannelijke bloemen boven en de vrouwelijke onderin de bloeiwijze.

Bij de Pletkuil vonden we alleen mannelijke bloemen. We hebben verschillende bloemen bekeken.

Vruchten waren dus ook niet aanwezig. Dus hadden we te maken met een mannelijk kloon die veelvuldig voorkomt. In de flora van Nederland (2005) wordt geen melding gemaakt van eenhuizige klonen waardoor wij aan het zoeken kwamen.

De standplaats is ongeveer gelijk aan Parelvederkruid en vormt ook grote populaties. Bestrijding is eenvoudig door alles te verwijderen.

|

In het blad de Twirre over de natuur in Friesland vond ik een leuk artikel.

Gebruikte informatie

- Jansen, H. (2016) Breed pijlkruid (*Sagittaria latifolia* Willd.) wijst de goede kant op! *Twirre* 26(1): 35-37
- Ham, R.W.J.M. van der (1984) *Myriophyllum aquaticum* (Vell.) Verdc. verwilderd gevonden bij Moordrecht. *Gorteria* 12: 14-15
- Valkenburg, J.L.C.H. van (red.), 2011. Invasieve waterplanten in Nederland, Veldgids
- R. van der Meijden, Heukels' Flora van Nederland, 2005
- <https://www.verspreidingsatlas.nl>

Wytze Boersma

Gesteeld glaskroos (*Elatine hexandra*)

Gesteeld glaskroos is een van de doelsoorten van Natura 2000-gebied het Lonnekermeer van Landschap Overijssel.

Door de droogte is een flink deel van het kleine meer drooggevallen. Op een zandbank groeide inderdaad gesteeld glaskroos, dat ook bloeide. Het bloempje heeft een doorsnede van ongeveer 2 mm en staat op een steeltje (zie foto 1). De plant gaat daar groeien uit de zaadbank.

Foto 1. Gesteeld glaskroos

Naast gesteeld glaskroos groeide er ook veel naaldwaterbies (*Eleocharis acicularis*). Opvallend was dat de zandbank snel groen werd van deze plant.

Foto 2. Zandbank met naaldwaterbies en gesteeld glaskroos.

Jan Zwienenberg

Opruimers aan het werk

Op 10 augustus vond ik een dode eend (foto 1). Toen ik deze wat beter bekeek, zag ik dat de eend bijna volledig bedenk was met maden (foto 2). De eend lag nog deels in het water. Toen ik op 23 augustus daar weer was, kon je goed zien dat de maden de eend volledig gefileerd hebben (foto 3). De droogte had er tevens voor gezorgd dat de eend nu op het zand lag.

Foto 1. 10 augustus 2018

Foto 2. Detail van foto 1

Foto 3. 23 augustus

Ik heb nog geen idee welke eend het is.

Jan Zwieneberg

Nature Today

Voor wie op de hoogte wil blijven van het meest recente natuurnieuws is er de site Nature Today. Daar verschijnen doorgaans elke dag twee Natuurberichten.

Nature Today houdt u op de hoogte van de actuele gebeurtenissen in de natuur in Nederland en daarbuiten. Biologen geven u dagelijks informatie over onder andere vlinders, zoogdieren, amfibieën, libellen, planten, zeedieren en vogels. Nature Today is voortgekomen uit Natuurbericht.

Deze Nederlandse site is te bereiken via: <https://www.naturetoday.com/intl/nl/nature-reports>

Tip: zet deze site bij uw Favorieten of nog beter: stel hem in als startpagina van uw browser, dan mist u niets!

Ook is het mogelijk om de App voor Android telefoons en tablets te installeren via Google Play. de App voor Iphone verschijnt binnenkort.

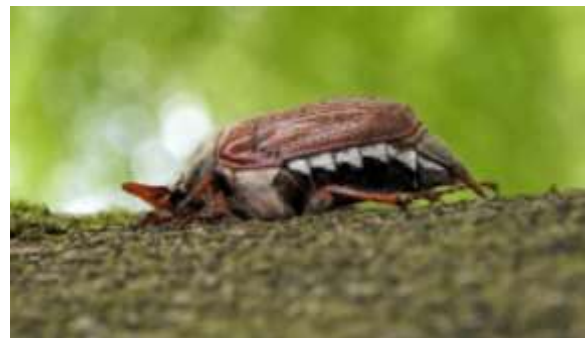
Laurens van Run

Viervlekwielwebspin (excursie Vasse)

Bastaardteunisbloem (excursie Vasse)

Meikever (excursie Steinfurt)

Waterhoen, jong (excursie Springendal)

Excursie Arrien